

**«ΕΞ ΥΔΑΤΟΣ ΚΑΙ ΠΝΕΥΜΑΤΟΣ»
Ἡ Θεολογία τοῦ ἁγίου Βαπτίσματος**

Τοῦ π. ΓΕΩΡΓΪΟΥ ΜΕΤΑΛΛΗΝΟΥ
Καθηγητοῦ τοῦ Πανεπιστημίου Ἀθηνῶν

1. Ὁ μέγας ἐρμηνευτής τῆς Θείας Λειτουργίας ἅγιος Νικόλαος Καβάσιλας (14ος αἰ.) ταυτίζει τήν ὕπαρξη τῆς Ἐκκλησίας μέ τά μυστήριά της. “Ἡ Ἐκκλησία σημαίνεται (=φανερώνεται) ἐν τοῖς μυστηρίοις”¹, σημειώνει, ἐννοώντας μέ αὐτό κυρίως τό κατ’ ἐξοχήν μυστήριο τῆς Ἐκκλησίας, τήν Θεία Εὐχαριστία². Δέν ὑπάρχει ἐκκλησιαστική πραγματικότητα χωρίς μυστήρια, δυνατότητες δηλαδή μετοχῆς στήν ἄκτιστη Θεία Χάρι καί συγχρόνως μέσα βιώσεως τοῦ πνευματικοῦ της χαρακτήρα. Ἡ Ἐκκλησία ὀρίζεται, ἀποκαλύπτεται, φανερώνεται καί πραγματώνεται μέσα στά μυστήριά της καί, πρό πάντων, στή Θεία Εὐχαριστία. Κατά τόν ἴδιο Θεολόγο: “Ταύτην τήν ὁδόν ὁ Κύριος ἔτεμεν εἰς ἡμᾶς ἐρχόμενος καί ταύτην ἀνέωξε τήν πύλην, εἰσελθὼν εἰς τόν κόσμον, καί εἰς τόν Πατέρα ἀνελθὼν οὐκ ἠνέσχετο κλεῖσαι, ἀλλ’ ἐξ ἐκείνου διά ταύτης ἐπιδημεῖ τοῖς ἀνθρώποις [...]. Ταῦτα γάρ ἐστι,

---

1. Εἰς τήν Θεϊαν Λειτουργίαν λη’. ΡG. 150, 452 C.

2. Αὐτό ὑποστηρίζει ὁ Σεβ. Μητροπ. Περγάμου κ. Ἰωάννης (Ζηζιούλας), δεχόμενος ὅτι κατά τόν Καβάσιλα μεταξύ Ἐκκλησίας καί Εὐχαριστίας ὑπάρχει “πράγματος ἐνότης” (Εὐχαριστία καί βασιλεία Θεοῦ, ΣΥΝΑΞΗ 52, 1994, σ. 81 ἐ.).

δι' ὧν ἐν αὐτῷ ζῶμεν καί κινούμεθα καί ἐσμεν...” (Πράξ. 17, 28)³.

Ἡ Ἐκκλησία “ὑπάρχει καί συνεχῶς μορφοῦται ἐν τοῖς μυστηρίοις καί διά τῶν μυστηρίων”⁴. τὰ ὄριά της προσδιορίζονται, τοπικά, μόνο σύμφωνα μέ τή μυστηριακή ζωή τοῦ ἐκκλησιαστικοῦ σώματος. “Οἱ διαβιοῦντες ἐκτός τῆς μυστηριακῆς ζωῆς εἶναι ἐκτός τοῦ σώματος τοῦ Χριστοῦ”⁵. Ἐξω ἀπό αὐτό τόν τρόπο ὑπάρξεως κυριαρχοῦν ὁ Σατανᾶς καί οἱ δυνάμεις του.

Κάθε μυστήριο εἶναι δυνατότητα ἐνσωματώσεως τοῦ ἀνθρώπου στό ἐκκλησιαστικό σῶμα, στή θεανθρώπινη πραγματικότητα τῆς Ἐκκλησίας, καί μεταβολῆς τοῦ “παρὰ φύσιν” τρόπου τῆς πεπτωκυίας ὑπάρξεως στήν “κατά φύσιν” ζωή καί ὑπαρξη, πού καθιστᾷ τόν ἄνθρωπο δεκτικό τῆς Θείας Χάρης⁶. Μέσα στά μυστήρια “καινουργεῖται” ἡ φύση τοῦ πιστοῦ, ἀνακαινίζεται καί θεουργεῖται. “Ἄλλωστε, κατά τόν ἅγιο Μακάριο, “ὁ Κύριος ἡμῶν διά τοῦτο παραγέγονεν, ὥστε τήν φύσιν ἀλλάξαι καί μεταβαλεῖν καί ἀνακαινίσει καί ἀνακτίσει τήν ψυχὴν ταύτην, τήν κατεστραμμένην τοῖς πάθεσι διά τήν παράβασιν [...] καί ἀπαξαπλῶς καινούς ἀνθρώπους τοὺς πιστεύοντας αὐτῷ ἦλθεν ἀπεργάσασθαι”⁷.

2. Πρῶτο μυστήριο στήν ἀναγεννητική αὐτή διαδικασία, ἀλλά καί ἀρχή καί προϋπόθεση ὅλων τῶν ἄλλων, εἶναι τό ἅγιον Βάπτισμα, “τό πρῶτον αὐτοῦ τῶν πνευμα-

3. PG. 150, 304 CD, 501 D - 504 A.

4. π. Ἰω. Σ. Ρωμανίδου, Τό προπατορικό ἀμάρτημα, Ἀθήνα 1989², σ. 173.

5. Στό ἴδιο.

6. Τά Μυστήρια προϋποθέτουν τίς δύο ὑποστάσεις (τρόπους ὑπάρξεως) τοῦ ἀνθρώπου: τή βιολογική καί τήν ἐκκλησιαστική ὑπαρξη. Βλ. Μητρ. Περγάμου κ. Ἰωάννου (Ζηζιούλα), Ἀπό τό προσωπεῖον εἰς τό πρόσωπον, στόν τόμο: “Χαριστήρια” εἰς τιμὴν τοῦ Μητρ. Χαλκηδόνος Μελίτωνος, Θεσσαλονίκη 1977, σ. 308.

7. Πνευματικά Ὁμιλία 44, 1 - ἔκδοση Dörries, σ. 291.

τικῶν δωρημάτων”⁸. Τὴν Θεολογία τοῦ Βαπτίσματος ἀναπτύσσουν ἐκτενῶς οἱ ἅγιοι Πατέρες, ἀπὸ τοὺς λεγομένους Ἀποστολικούς, ὡς τοὺς Μεγάλους Πατέρες τοῦ δ’ καὶ ε’ αἰῶνα καὶ τὴ συνέχειά τους, μέχρι τὸν ἅγιο Νικόλαο Καβάσιλα καὶ τὸν ἅγιο Συμεὼν Θεσσαλονίκης († 1429). τὴ διδασκαλία αὐτὴ συγκεφαλαιώνει ὁ Μ. Βασίλειος, καθορίζοντας τοὺς δύο βασικούς σκοπούς καὶ τὴ δυναμικὴ τοῦ Βαπτίσματος: α) Νὰ καταργηθεῖ “τό σῶμα τῆς ἁμαρτίας, τοῦ μηκέτι αὐτό καρποφορεῖν τῷ θανάτῳ” καὶ β) νὰ ζεῖ ὁ βαπτιζόμενος “τῷ Πνεύματι καὶ τὸν καρπὸν ἔχειν ἐν τῷ ἁγιασμῷ” (πρβλ. Γαλ. 5, 22). Αὐτὴ εἶναι ἡ πνευματικὴ γέννηση ἢ ἀναγέννηση τοῦ ἀνθρώπου, συντελουμένη κατὰ τὸν λόγο τοῦ Χριστοῦ πρὸς τὸν Νικόδημο, “ἐξ ὕδατος καὶ Πνεύματος” (Ἰωάν. 3, 5). Κατὰ τὸν ἴδιο Πατέρα, “τό μὲν ὕδωρ τοῦ θανάτου τὴν εἰκόνα παρέχει, ὡσπερ ἐν ταφῇ τό σῶμα παραδεχόμενον”, τό δέ Πνεῦμα “τὴν ζωοποιὸν ἐνίησι (= ἐμβάλλει) δύναμιν, ἀπὸ τῆς κατὰ τὴν ἁμαρτίαν νεκρότητος εἰς τὴν ἐξ ἀρχῆς ζωὴν τὰς ψυχὰς ἀνακαινίζον”⁹.

Αὐτό ἐπισημαίνει καὶ ὁ ἅγιος Γρηγόριος Νύσσης: “Ἐάν μή γεννηθῆ, φασιν, ἐξ ὕδατος καὶ Πνεύματος, οὐ δύναται εἰσελθεῖν εἰς τὴν βασιλείαν τοῦ Θεοῦ” (στήν κοινωνία καὶ μετοχή τῆς χάριτος). “διὰ τί τὰ δύο -συνεχίζει- καὶ οὐχὶ μόνον τό Πνεῦμα αὐτάρκες ἐνομήσθη πρὸς τὴν συμπλήρωσιν (=ὀλοκλήρωση) τοῦ Βαπτίσματος;”. Στό ἐρώτημα αὐτό ἀπαντᾷ: “Σύνθετος ὁ ἄνθρωπος καὶ οὐχ ἄπλοῦς, ὡς ἀκριβῶς ἐπιστάμεθα, καὶ διὰ τοῦτο τῷ διπλῷ καὶ συνεζευγμένῳ τὰ συγγενῇ καὶ ὅμοια φάρμακα πρὸς θεραπείαν ἀπεκκληρώθη, σώματι μὲν τῷ φαινομένῳ, ὕδωρ αἰσθητόν, ψυχῇ δέ τῇ ἀοράτῳ, Πνεῦμα τό ἀφάνές, πίστει κα-

8. PG. 155, 185.

9. Βλ. Μ. Βασιλείου, Περὶ ἁγίου Πνεύματος, κεφ. ιε’. PG. 32, 129. Ὁμιλία 13, Προτρεπτικὴ εἰς τὸ ἅγιον βάπτισμα, 3, PG. 31, 429· 433.

λούμενον, ἀρρήτως παραγινόμενον”¹⁰. Πίστη, φυσικά, στόν πατερικό γλωσσικό κώδικα δέν εἶναι ἡ ἀπλή διανοητική παραδοχή, ἀφοῦ καί “τά δαιμόνια πιστεύουσιν (ἔτσι) καί φρίσσουν” (Ίω. 2, 19), ἀλλά τό ἄνοιγμα τῆς καρδιάς στή Χάρη, ἡ αὐτοπαράδοση τοῦ ἀνθρώπου στήν Ἀγάπη τοῦ Θεοῦ.

Τό Βάπτισμα, μέ τήν παρεχόμενη ἀπό τό ἅγιον Πνεῦμα Χάρη, κινητοποιεῖ ὅλη τήν πνευματική πορεία τοῦ Χριστιανοῦ πρός τή σωτηρία. “Ἐάν μή σύμφυτος γένῃ τῷ ὁμοιώματι τοῦ θανάτου αὐτοῦ, πῶς κοινωνός γεννήσῃ τῆς ἀναστάσεως;” ἐρωτᾷ ὁ Μ. Βασίλειος¹¹. Καθ’ ὅσον “τό βάπτισμα δύναμις ἐστίν πρός τήν ἀνάστασιν”¹². Καί κατά τόν ἅγιο Συμεών Θεσσαλονίκης ὁ βαπτιζόμενος “προσέρχεται, τόν ρύπον τῆς ἁμαρτίας καί τῆς ἀπιστίας (= τῆς ἀπουσίας πνευματικῆς σχέσεως μέ τόν Θεό) ἀποβαλέσθαι, καί ὄλος γενέσθαι νέος, καί τήν μορφήν τοῦ νέου Ἀδάμ ἐνδύσασθαι”¹³. Ἡ ἀναγέννηση εἶναι τό νά γίνει ὁ ἄνθρωπος “σύμμορφος” μέ τόν Χριστό (πρβλ. Ρωμ. 8, 29), φορώντας τήν “εἰκόνα τοῦ ἐπουρανίου” (Α’ Κορ. 15, 49).

Τά ὑπερφυσικά ἀποτελέσματα τοῦ Βαπτίσματος ἐπισημαίνει ὁ ἅγιος Γρηγόριος Νύσσης: “Βάπτισμα τοίνυν ἐστίν ἁμαρτιῶν κάθαρσις, ἄφεσις πλημμελημάτων, ἀνακαινισμοῦ καί ἀναγεννήσεως αἰτία· ἀναγέννησιν δέ νόησον ἐννοίᾳ (=νοητήν) θεωρουμένην, ὀφθαλμοῖς οὐ βλεπομένην [...]. τόν κατεστιγμένον ταῖς ἁμαρτίαις καί κακοῖς ἐπιτηδεύμασιν ἐμπαλαιωθέντα, χάριτι βασιλικῆ ἐπανάγομεν εἰς τό τοῦ βρέφους ἀνεύθυνον”¹⁴, στήν ἀθωότητα, δηλαδή, τοῦ βρέφους. Ἡ πατερική θεολόγησις ἐπιμένει στό

10. Γρηγορίου Νύσσης, Εἰς τήν ἡμέραν τῶν Φώτων, PG. 46, 581 B.

11. Ὁμιλία Προτρεπτική εἰς τό Ἅγιον Βάπτισμα, 2, PG. 31, 428 A.

12. Στό ἴδιο.

13. PG. 155, 216 B.

14. Εἰς τήν ἡμέραν τῶν Φώτων, PG. 46, 580 D.

ἀναγεννητικό ἔργο τοῦ Βαπτίσματος. Ὁ ἱερός Χρυσόστομος, ἔτσι, θέτει τὸ ἐρώτημα: Ἐφοῦ τὸ Βάπτισμα “τά ἀμαρτήματα ἡμῖν ἅπαντα ἀφήσι”, γιατί δέν καλεῖται “λουτρόν ἀφέσεως ἀμαρτημάτων, ἀλλά λουτρόν παλιγγενεσίας”; καί ἀπαντᾷ: Καλεῖται ἔτσι, διότι «οὐχ ἀπλῶς ἡμᾶς καθαίρει τῶν πλημμελημάτων, ἀλλ’ ἄνωθεν (πρβλ. Ἰωάν, 3, 7: πάλι, ξανά) ἡμᾶς δημιουργεῖ καί κατασκευάζει, οὐχ ἀπό γῆς διαπλάττον πάλιν [...], ἀλλ’ ἐξ ἐτέρου στοιχείου, τῆς τῶν ὑδάτων φύσεως, δημιουργοῦν”¹⁵. Γι’ αὐτό ὁ λόγος εἶναι γιά ἀνάπλαση, ἀναδημιουργία, δηλαδή νέα καί ἐκ νέου δημιουργία. Ὅ,τι ἀκριβῶς σημαίνει ὁ παύλειος ὄρος: “καινή κτίσις” (Β’ Κορ. 5, 17), πού προϋποθέτει τήν ἔνωση τοῦ ἀνθρώπου μέ τόν Χριστόν: “εἴ τις ἐν Χριστῷ, (γίνεται - εἶναι) καινή κτίσις”.

Εἶναι προφανές, συνεπῶς, ὁ χριστοκεντρικός χαρακτήρας τοῦ βαπτίσματος. Αὐτό ἐπισημαίνει ὁ ἅγιος Συμεών Θεσσαλονίκης: “Εἰς ἑαυτόν πρῶτος ὁ Λόγος τοῦ Θεοῦ φιλανθρώπως ἐνήγησε (ἐνν. τά μυστήρια), ἵν’ ἀπαρχή ἡμῖν τῶν ἀγαθῶν ὑπάρχοντα, ὡς ἀπό πηγῆς αὐτοῦ, οἱ πάντες ἡμεῖς λαμβάνωμεν. διὰ τοῦτο γάρ καί ἐνηνθρώπησεν, ἵνα ἐνωθῶμεν αὐτῷ καί ἀγιασθῶμεν δι’ αὐτοῦ, ὅτι οὗτος ὁ πλάσας ἡμᾶς ὁ τοῦ Θεοῦ Λόγος ἐξ ἀρχῆς καί οὗτος πάλιν ὁ ἀναπλάττων ἡμᾶς, εὐδοκία τοῦ Πατρός καί συνεργεία τοῦ Ἁγίου Πνεύματος”¹⁶. Ἡ χριστολογική βάση ὁδηγεῖ στήν τριαδολογική διάσταση. Οἱ σταθμοί τοῦ ἀπολυτρωτικοῦ ἔργου τοῦ Χριστοῦ ἐνεργοῦν σωτηριολογικά στόν ἄνθρωπο. Ὅπως ἡ Σάρκωση τοῦ Θεοῦ Λόγου ἀναπλάθει δυνάμει τήν φθαρεῖσα εἰκόνα τοῦ ἀνθρώπου, ἔτσι -κατά τόν ἅγιο Γρηγόριο Παλαμᾶ- ἡ Βάπτισμα τοῦ Χριστοῦ στόν Ἰορδάνη προετοιμάζει τὸ δικό μας βάπτισμα μέ ὅλα τά σωτηριώδη ἐπακόλουθά του. “διὰ τοῦτο ὑποδύεται (= κα-

15. Κατήχ. Α', 3. PG. 49, 227.

16. PG. 155, 181 A.

τέρχεται) τοῦτο, πρό ἡμῶν βαπτιζόμενος ὁ καί τῶν ψυχῶν ἰατρός, ὁ τῶν πνευμάτων σωτήρ, ὁ τήν ἀμαρτίαν αἴρων τοῦ κόσμου, Χριστός, ὃ καί ἐορτάζομεν σήμερον. Σύν ἑαυτῷ γάρ ἐνοικίζει τῷ ὕδατι τήν τοῦ Παναγίου Πνεύματος χάριν ἐλκύσας ἄνωθεν, ὡς ἂν τοῖς κατ' αὐτόν (= κατά τό δικό του παράδειγμα) ἔπειτα βαπτιζομένοις, ὑποδυόμενοις τό ὕδωρ, αὐτός ἐν ἑαυτῷ εὐρίσκηται, καί τό Πνεῦμα αὐτοῦ περιτιθέμενος τούτοις ἀπορρήτως καί προσφυόμενος (συννεούμενος), καί τῆς καθαρτικῆς καί φωτιστικῆς τῶν λογικῶν πνευμάτων χάριτος ἀποπληρῶν¹⁷. Συγκεφαλαιωτικά, λοιπόν: "...ἡμεῖς τό βάπτισμα παραλαμβάνοντες εἰς μίμησιν τοῦ Κυρίου καί διδασκάλου καί καθηγεμόνος (=ὁδηγοῦ) ἡμῶν, εἰς γῆν μέν οὐ θαπτόμεθα (ἐνν. ὅπως ἐτάφη ἐκεῖνος μετά τόν θάνατόν Του) [...], ἐπί δέ τό συγγενές τῆς γῆς στοιχεῖον, τό ὕδωρ, ἐρχόμενοι, ἐκείνῳ ἑαυτοῦς ἐγκρύπτομεν, ὡς ὁ Σωτήρ τῇ γῆ, καί τρίτον τοῦτο ποιήσαντες, τήν τριήμερον ἑαυτοῖς τῆς ἀναστάσεως χάριν ἐξεικονίζομεν..."¹⁸. τό πατερικό αὐτό χωρίο ὑπομνηματίζει τήν βαπτισματική πράξη τῆς Ὁρθοδοξίας - Ἐκκλησίας: τήν συνταφή μέ τόν Χριστό στό νερό (τριτῆ κατάδυση. Πρβλ. τό τροπάριο: "Συνταφέντες σοι διά τοῦ βαπτίσματος", πού ἀναπαράγει τό Ρωμ. 6, 4) καί τήν μετοχή στήν ἀνάστασις του μέ τήν τριπλή ἀνάδυση¹⁹.

3. Τό Βάπτισμα ἔχει, συνάμα, ἄμεση ἐκκλησιαστική ἀναφορά. Μέ αὐτό "οἱ σωζόμενοι" (Ρωμ. 6, 3 - 5· Πράξ. 2, 27) γίνονται "σύμφυτοι τῷ Χριστῷ" (Ρωμ. 6, 3), ἀποκτώντας τή δυνατότητα τῆς μετοχῆς στήν ἐν Χριστῷ ζωή,

17. Ὁμιλία ΝΘ', Περὶ τῶν τελουμένων κατά τό θεῖον βάπτισμα καί περὶ μετανοίας..., "Ἑλληνες Πατέρες τῆς Ἐκκλησίας (79), Γρηγορίου τοῦ Παλαμᾶ, Ἄπαντα τὰ ἔργα, τ. 11, σ. 486 - 488.

18. Γρηγ. Νύσσης, ὅπ. π., PG. 46, 585 AB.

19. Βλ. π. Γ. Δ. Μεταλληνού, "Ὁμολογῶ ἐν βάπτισμα". Ἑρμηνεία καί ἐφαρμογή τοῦ Ζ' Κανόνος τῆς Β' Οἰκουμ. Συνόδου ἀπό τοὺς Κολλυβάδες καί τόν Κων. Οἰκονόμο, Ἀθήνα 1962.

στόν ἐκκλησιαστικὸν τρόπο ὑπάρξεως, πού ὀδηγεῖ στήν ἀνακαίνιση τῆς φθαρείσης φύσεως. Αὐτό πρακτικά σημαίνει, ὅτι ὀδηγοῦνται στήν ἔνταξη σέ ἕνα νέο τρόπο ζωῆς, πού μπορεῖ νά συντηρήσει τήν ἀναγεννητική χάρη, κάτι πού δέν μπορεῖ νά γίνει μαγικά καί αὐτόματα. Τό προηγούμενο εἶναι δυνατό ἐκεῖ, ὅπου σώζεται ὁ τρόπος ζωῆς τῆς Ἐκκλησίας (π.χ. στό ὀρθόδοξο μοναστικό κοινόβιο ἢ τήν κατά τό ὑπόδειγμά του λειτουργοῦσα Ἐνορία στόν κόσμο) καί ὄχι στήν κατ' ἐπίφασιν - συμβατική ἐνοριακή πραγματικότητα, στήν ὁποία ἀνήκει μόνο ἡ λατρεία -ἂν συμβαίνει καί αὐτό- ἐνῶ ὁ ὑπόλοιπος βίος παραδίδεται στόν κόσμο (ἐκκοσμίκευση). Ἡ σχέση μέ τήν Ἐνορία, ἀλλά καί ἡ ἴδια ἡ δομή τῆς Ἐνορίας, λειτουργεῖ κατά κανόνα στά θρησκευτικά πλαίσια καί, ἔτσι, ὁ μέν χριστιανισμός κατανοεῖται ὡς θρησκεία, τά μυστήρια ὡς μαγικά μέσα καί ὁ κληρικός ὡς «ὁ μάγος τῆς φυλῆς» - κοινότηας! Στή ζωὴ ὅμως τῆς Ἐκκλησίας τίποτε δέν εἶναι ἀπροϋπόθετο.

Γιά νά περιορισθοῦμε στό Βάπτισμα, στήν Κ. Διαθήκη τό μυστήριο συνδέεται μέ τή θυσία καί τό μαρτύριο (Μάρκ. 10, 39· Λουκ. 12, 50), ἀλλά καί μέ τό θάνατο (Ρωμ. 6, 4· Κολ. 2, 12), καί αὐτά δέν ἔχουν, φυσικά, μεταφορική - συμβολική, ἀλλά κυριολεκτική σημασία. τό Βάπτισμα εἶναι εἴσοδος σέ μία ζωὴ μαρτυρίου καί θυσίας. Στήν πατερική παράδοση (Ἀρεοπαγίτης, Καππαδόκες, Μάξιμος) γίνεται λόγος γιά τό στάδιο τῶν “καθαιρομένων”, πού ἀναφέρεται στήν προετοιμασία γιά τό “φώτισμα” (βάπτισμα) καί τήν περίοδο τῆς κατηχήσεως. Ἡ “Κατήχησις”, ὅπως ἀποδεικνύουν οἱ συνημμένοι σήμερα στό μυστήριο τοῦ Βαπτίσματος “ἐξορκισμοί”, συνιστοῦσε “μύηση” τοῦ νέου χριστιανοῦ στόν πνευματικό ἀγώνα, γιά τήν ἀπελευθέρωσή του ἀπό “τῆς ἐνέδρας τοῦ Σατανᾶ, διά τοῦ καθαρισμοῦ τῆς καρδίας του ἀπό κάθε ἰδιοτέλειαν καί ἐγκωκεντρισμόν, πού σκοτίζει τήν διάνοιαν καί δια-

στρέφει τήν αντίληψιν τοῦ ὑποψηφίου περί ἀληθοῦς ἐνώσεως ἐν τῇ Ἐκκλησίᾳ²⁰. Ἡ προετοιμασία, ἐξ ἄλλου, γιά τό βάπτισμα καλεῖται “μυσταγωγία”, πού σημαίνει βαθμιαία μύηση στά μυστήρια τῆς Ἐκκλησίας²¹. Ἡ συναφῆς ἐκκλησιαστική πράξι ἔχει ἀποτυπωθεῖ στό Ζ’ κανόνα τῆς Β’ Οἰκουμενικῆς Συνόδου (381). Ἀπό τήν πρώτη ἡμέρα τῆς προσέλευσῆς του στήν Ἐκκλησία ὀνομαζόταν κάποιος Χριστιανός καί, ὡς κατηχούμενος, ἀπό τήν β’ ἡμέρα, συγκαταλεγόταν στούς “πιστούς”²². Ἐπρεπε ὅμως νά ἀκολουθήσει ὁ θάνατος “ἐν τῷ ὕδατι” τοῦ βαπτίσματος, γιά νά εἰσέλθει στή ζωή τοῦ σώματος, “τῆς ἀνιδιοτελοῦς ἀγάπης, ἐν τοῖς μυστηρίοις”²³.

Αὐτά ἐκφράζονται στήν Εὐχή τῆς “πρώτης ἡμέρας”, ἡ ὁποία περιγράφει σαφῶς αὐτή τήν πορεία τοῦ πιστοῦ:

“Ἐπί τῷ ὀνόματί Σου, Κύριε, ὁ Θεός τῆς ἀληθείας, καί τοῦ μονογενοῦς Σου Υἱοῦ, καί τοῦ Ἁγίου Σου Πνεύματος, ἐπιτίθημι τήν χεῖρά μου ἐπί τόν δοῦλόν σου (τόν δε), τόν καταξιωθέντα καταφυγεῖν εἰς τό ἅγιον ὄνομά Σου, καί ὑπό τήν σκέπη τῶν πτερυγῶν σου διαφυλαχθῆναι. Ἀπόστησον ἀπ’ αὐτοῦ τήν παλαιάν ἐκείνην πλάνην καί ἔμπλησον αὐτόν τῆς εἰς σέ πίστεως καί ἐλπίδος καί ἀγάπης· ἵνα γνῶ ὅτι σύ εἶ Θεός ὁ μόνος, Θεός ἀληθινός, καί ὁ μονογενής Σου Υἱός, καί τό ἅγιόν Σου Πνεῦμα. Δός αὐτῷ ἐν πάσαις ταῖς ἐντολαῖς Σου πορευθῆναι καί τά ἀρεστά Σοι φυλάξει. Γράφον αὐτόν ἐν βίβλῳ ζωῆς Σου καί ἔνωσον αὐτόν τῇ ποιμνῇ τῆς κληρονομίας Σου...”²⁴. Αὐτό σημαίνει: εἴσοδο στήν ἔναρξη τῆς νέας ζωῆς του.

20. π. Ἰω. Σ. Ρωμανίδου, Ἡ ἀνθρωπολογία τοῦ Μ. Εὐχολογίου, Κιβωτός 3 (1955) σ. 112.

21. π. Ἀλεξ. Σμέμαν, Εἰσαγωγή εἰς τήν Λειτουργίαν, στόν τόμο: Ἡ Λειτουργία μας (ἔκδ. ΖΩΗΣ), σ. 69 ἔ.

22. «Πηδάλιον...», ὑπό Ἀγαπίου Ἱερομονάχου καί Νικοδήμου Μοναχοῦ, Ἀθήναι 1990¹⁰, σ. 163 ἔ., ὅπου καί τά σχόλια τοῦ ἁγ. Νικοδήμου.

23. π. Ἰω. Σ. Ρωμανίδου, ὄπ. π., σ. 111.

24. Π. Ν. Τρεμπέλα, Μικρόν Εὐχολόγιον, Α’, Ἀθήναι 1950, σ. 336 ἔ.

4. Τό μυστήριο τῆς ἐν Χριστῷ “καινῆς” ὑπάρξεως διακο-
νεῖ καί ὑπομνηματίζει ὅλη ἡ ἱερουργία (τελετή) τοῦ Βαπτί-
σματος: Ἡ ἐνσωμάτωση τῆς «Κατηχήσεως» μαζί μέ τούς
«Ἐξορκισμούς»²⁵ στήν Ἀκολουθία τοῦ Μυστηρίου συσκοτί-
ζει κάπως τή θέση τους στήν προβαπτισματική πράξη τῆς
Ἐκκλησίας. Ἡ πορεία ὅμως πρός τό Βάπτισμα συνδέεται
μέ τή διαδικασία, ὅπως ἐλέχθη, ἀπελευθερώσεως τοῦ
ἀνθρώπου ἀπό τή δύναμη τοῦ Διαβόλου, γιά νά καταστῆ
δυνατή ἡ ἔνταξή του στήν ἐν Χριστῷ κοινωνία²⁶. “Ἡ ὁδός,
διά τῆς ὁποίας ὁ ἄνθρωπος ἐλευθεροῦται ἀπό τόν διάβολον,
εἶναι δύσκολος καί ἀπαιτεῖ μακρόν στάδιον προσευχῆς, νη-
στείας καί μαθητείας εἰς τά διδάγματα τοῦ Χριστοῦ καί
τῶν Προφητῶν”²⁷. Ρεαλιστική διακρίβωση τῆς πράξεως τῆς
ἀρχαίας Ἐκκλησίας εἶναι δυνατή σήμερα στή ζωὴ μιᾶς κοι-
νοβιακῆς Μονῆς, στήν ὁποία, παρά τίς ἀτέλειες τῶν προ-
σώπων, ἰσχύει τό λειτουργικό: “ἑαυτούς καί ἀλλήλους καί
πᾶσαν τήν ζωὴν ἡμῶν Χριστῷ τῷ Θεῷ παραθώμεθα”, πού
συνιστᾷ ἐξ ἀρχῆς τό σκοπὸ τοῦ ἐκκλησιαστικοῦ μοναχισμοῦ.

Ἡ ἀποκατάσταση τῆς μετοχῆς τοῦ πιστοῦ στήν ἐν Χρι-
στῷ ζωὴ συντελεῖται μέ τόν καθαρμό τῆς πεπτωκυίας κτί-
σεως, πού “συνωδίνει καί συστενάζει” στήν πτώση της μα-
ζί μέ τόν ἄνθρωπο (Ρωμ. 8, 22). Ἀφοῦ δέ ὁ ἄνθρωπος
“εἶναι μέρος τῆς κτίσεως, ἡ κοινωνία του μετά τοῦ Θεοῦ
δύναται νά ἀποκατασταθῇ μόνον διά τῆς κτίσεως.
Ἄνθρωπος καί κτίσις σώζονται μαζί. Καί τοῦτο τό ὕδωρ

25. Γιά τήν Κατήχηση καί τούς Ἐξορκισμούς βλ. Κων. Καλλινίκου, Ὁ Χρι-
στιανικός Ναός καί τά τελούμενα ἐν αὐτῷ, Ἀθήναι 1958, σ. 411 ἐ.έ.

26. Οἱ ἐξορκισμοί εἶναι μύηση τοῦ πιστοῦ στόν ἀγώνα κατά τοῦ διαβόλου καί
τῶν “μεθοδειῶν” του (Ἐφεσ. 6, 11.) “Ἡ πρώτη πράξη τῆς χριστιανικῆς
ζωῆς εἶναι μιᾶ ἀπάρνηση, μιᾶ πρόκληση. Κανένας δέν μπορεῖ νά ἀνήκει
στόν Χριστό, ἂν, πρῶτα, δέν ἀντιμετωπίσει τό κακό, καί ἂν ὕστερα, δέν
έτοιμασθεῖ, νά πολεμήσει μαζί του” (π. Ἄλ. Σμέμαν, Γιά νά ζήσει ὁ κό-
σμος, μετ. Ζήσιμος Λορεντζάτος, Ἀθήνα 1982, σ. 104).

27. π. Ἰω. Ρωμανίδου, Ἡ ἀνθρωπολογία..., ὅπ. π., σ. 129. H. A. Jelly, *The
Devil at Baptism: Ritual, Theology and Drama*, N. York - London 1985.

τοῦ Βαπτίσματος πρέπει νά ἐξορκισθῆ καί νά καθαρισθῆ ἀπό τὰς δαιμονικάς δυνάμεις²⁸ πρό τῆς εἰσόδου τινός ἐν τῷ βαπτίσματι²⁹. Ἡ κατάδυση, ἐξ ἄλλου, στό ὕδωρ καθιστᾷ τό βάπτισμα ἀληθινὸ “ὁμοίωμα” τοῦ θανάτου τοῦ πιστοῦ ἐν Χριστῷ (Ρωμ. 6, 5)³⁰. τό “ὕδωρ” γίνεται εἰκόνα τῆς νέας ζωῆς (Ρωμ. 6, 4), τῆς νέας ἐν Χριστῷ πραγματικότητας. Κατὰ τόν Διονύσιο Ἀρεοπαγίτη τό βάπτισμα εἶναι “τελετὴ θεογενεσίας”³¹, ἀναγέννησης ἐν Θεῷ δηλαδή τοῦ ἀνθρώπου. Γιά “τόκον” ὁμιλεῖ, ἄλλωστε, στό σημεῖο αὐτό καί ὁ ἅγιος Γρηγόριος ὁ Νύσσης: “Οὗτος ὁ τόκος διὰ πίστεως κυοφορεῖται διὰ τῆς τοῦ βαπτίσματος ἀναγεννήσεως εἰς φῶς ἄγεται τροφός τούτου ἡ Ἐκκλησία γίνεται”³². Τό Βάπτισμα εἶναι, ἀκριβῶς, βύθιση στή ζωὴ τῆς Ἐκκλησίας, ἡ ὁποία “ἐγκεντρίζει στό σῶμά της, στήν καινὴ θεανθρώπινη φύση της, ἓνα καινούριο ἀνθρώπινο πρόσωπο· τό ἐντάσσει στήν ἐνοείδεια τῆς ζωῆς καί προσωπικῆς κοινωνίας τῶν ἁγίων”³³. Μὲ τό Βάπτισμα καί τὴν ἀληθινὴ μετοχή τοῦ ἀνθρώπου στήν καινὴ ἐν Χριστῷ ζωὴ, ἐμβολιάζεται ὁ πιστός στό ἦθος καί τὸν τρόπο ὑπάρξεως τοῦ ἐκκλησιαστικοῦ σώματος. Διότι τό βάπτισμα, εἶναι, ἀκριβῶς, ὄχι τό τέλος, ἀλλ’ ἡ ἀρχὴ μιᾶς πορείας, πού κο-

28. Πρβλ. τὴν εὐχὴ ἁγιασμοῦ τοῦ ὕδατος: “Συντριβήτωσαν ὑπὸ τὴν σημείωσιν τοῦ τύπου τοῦ Τιμίου Σταυροῦ σου πᾶσαι αἱ ἐναντία δυνάμεις [...] καὶ μὴ ὑποκρυβήτω τῷ ὕδατι τούτῳ δαιμόνιον σκοτεινόν, μηδὲ συγκαταβήτω τῷ βαπτιζομένῳ [...] πνεῦμα πονηρόν, σκότωσιν λογισμῶν καὶ ταραχὴν διανοίας ἐπάγον” (Π.Ν. Τρεμπέλα, ὅπ. π., σ. 355 (6)).

29. π. Ἰω. Σ. Ρωμανίδου, Ἡ ἀνθρωπολογία..., ὅπ. π., σ. 130. Πρβλ. π. Ἀλεξ. Σμέμαν, Γιά νά ζήσει ὁ κόσμος..., σ. 106 ἑ.

30. π. Ἀλεξ. Σμέμαν, στό ἴδιο, σ. 109 ἑ.: “Εἶναι ὁ θάνατος τῆς ἐγωπάθειας καὶ τῆς αὐτάρκειας· καὶ εἶναι τό ὁμοίωμα τοῦ θανάτου τοῦ Χριστοῦ, ἐπειδὴ ὁ θάνατος τοῦ Χριστοῦ εἶναι τούτῃ ἡ δίχως ὄρους αὐτοπαράδοση” (σ. 110).

31. “Περὶ Ἐκκλ. Ἱεραρχίας”, κεφ. Γ’, 2.

32. Περὶ ψυχῆς καὶ ἀναστάσεως, PG. 46, 604.

33. Χρ. Γιανναρᾶ, Ἡ ἐλευθερία τοῦ ἦθους, Ἀθήνα 1979², σ. 180.

ρυφώνεται στην τελείωση του πιστού, δηλαδή στη θέωσή του, πού είναι ή πλήρης και όλόκληρη ένταξή του στο σώμα του Χριστού. Αυτό εκφράζει μία εύχή της Ἀκολουθίας: “Ἀπόδυσον αὐτοῦ τήν παλαιότητα, καί ἀνακαίνισον αὐτόν εἰς τήν ζωήν τήν αἰώνιον, καί πλήρωσον αὐτόν τῆς τοῦ ἁγίου σου Πνεύματος δυνάμεως εἰς ἔνωσιν τοῦ Χριστοῦ σου, ἵνα μηκέτι τέκνον σώματος ᾦ, ἀλλά τέκνον τῆς σῆς βασιλείας”³⁴.

5. Τῆς ἀκολουθίας τοῦ βαπτίσματος προτάσσονται στό Εὐχολόγιο “Κανόνες τῶν ἁγίων Ἀποστόλων καί τῶν Θεῶν Πατέρων” (μζ’, μθ’, ν’ Ἀποστ., ζ’ τῆς Β’, μη’ Λαοδ., στ’ Νεοκαισ., α’, β’, γ’ καί στ’ Τιμοθ. Ἀλεξ. καί ριά Καρθαγ.)³⁵, οἱ ὁποῖοι, ἀπαντώντας σέ αἰρετικές προκλήσεις, καθορίζουν τό ἀληθινό βάπτισμα τῆς Ἐκκλησίας (τριπλή κατάδυση καί ἀνάδυση) καί τίς ἐκκλησιολογικές προϋποθέσεις του, ἀπορρίπτοντας τίς συνδεόμενες μέ αὐτό αἰρετικές κακοδοξίες. Ἡ Ὁρθοδοξία, ὅπου ὑπάρχει, ἐπιμένει θεοφιλῶς στην κατάδυση τοῦ ἀνθρώπου, τήν ἀληθινή δηλαδή καί κυριολεκτική βάπτισή του (βάπτισμα / βαπτίζω = βούτημα / βουτώ)³⁶. Ἡ κολυμβήθρα, συνέχεια τοῦ ἀρχαίου βαπτιστηρίου, λειτουργεῖ ὡς “μήτρα” τῆς ἀναπλάσεως: “...Ὁπερ γάρ ἐστίν ἡ μήτρα τῷ ἐμβρύῳ, τοῦτο τῷ πιστῷ τό ὕδωρ· ἐν γάρ τῷ ὕδατι διαπλάττεται καί μορφοῦται”³⁷. Ἡ τριπλή κατάδυση καί ἀνάδυση στό νερό τοῦ Βαπτίσματος δέν εἶναι τύπος ἢ ἀλληγορία διδασκτική, ἀλλά αἰσθητή ἐμπειρία ἐνός πραγματικοῦ γεγονότος. Μέ τό Βάπτισμα ἡ ἀνθρώπινη ὑπαρξη παύει νά εἶναι ἀποτέλεσμα βιολογικῆς ἀναγκαιότητας. Σέ ἀντίθεση μέ τή φυσική γέννηση, πού συνιστᾷ μία βιολογική μο-

34. Π. Ν. Τρεμπέλα, ὅπ. π., σ. 346/7.

35. Εὐχολόγιον τό Μέγα... ἐκδ. “Ἀστέρος”, Ἀθήναι 1980 (=Βενετία 1862³), σ. 126.

36. Βλ. π. Γ. Δ. Μεταλληνού, “Ὁμολογῶ ἐν βάπτισμα”..., ὅπ. π., σ. 23 ἐ.

37. Ἰ. Χρυσόστομος PG. 59, 153.

νάδα ύποταγμένη στά δεδομένα τῆς φύσης, τό Βάπτισμα ἀνιστᾶ τήν ὕπαρξη στήν ἐλευθερία ἀπό τή φυσική ἀναγκαιότητα, στήν προσωπική ἑτερότητα, πού ὑφίσταται μόνο ὡς ἐκκλησιολογική ὑπόσταση κοινωνίας καί ἀγαπητικῆς σχέσης³⁸.

Ὁ θάνατος τοῦ παλαιοῦ ἀνθρώπου καί ἡ ἀναγέννηση τοῦ πιστοῦ δέν εἶναι, ἔτσι, ἀπλό “ἠθικό” γεγονός, ἀλλά “μυστηριακό” καί “λειτουργικό”, διότι ὁ ἐν Χριστῷ θνήσκων καί ἀνιστάμενος ἄνθρωπος ἀναγεννᾶται πνευματικά μέσα στό κυριακό σῶμα καί λαμβάνει τή σφραγίδα τῆς αἰώνιας ζωῆς, ἐνδύομενος τόν Χριστό³⁹. Αὐτή εἶναι ἡ ἐσχατολογική ὄψη τοῦ μυστηρίου⁴⁰. τό Βάπτισμα εἶναι γιά τόν βαπτιζόμενο “προχάραγμα” καί “προοίμιον” τῆς ἐσχατολογικῆς ζωῆς τῆς οὐράνιας βασιλείας⁴¹. Γι’ αὐτό ὀνομάζεται “πρώτη ἀνάστασις”⁴², διότι εἶναι δύναμη “πρός τήν ἀνάσταση τήν τελική”⁴³.

Εἶναι ὀρθή ἡ παρατήρηση⁴⁴, ὅτι σ’ ὄλη τήν ἀκολουθία τοῦ βαπτίσματος δέν γίνεται λόγος γιά συγχώρηση κάποιας προπατορικῆς ἐνοχῆς. Στούς “ἐξορκισμούς”, ἐπίσης, δέν γίνεται ἀναφορά στίς προσωπικές ἁμαρτίες τοῦ “κατηχουμένου”. τό μυστήριο λειτουργικά εἶναι ἀποδεσμευμένο ἀπό κάθε ἔννοια “νομικῆς” ἀφέσεως ἁμαρτιῶν. Ἡ ἀκο-

38. Χρ. Γιανναρά, ὄπ. π., σ. 182/3.

39. Ἡ φράση τοῦ Ἁπ. Παύλου “ὅσοι εἰς Χριστόν ἐβαπτίσθητε, Χριστόν ἐνεδύσασθε” (Γαλ. 3, 27) ἔχει λάβει τή θέση τοῦ “Τρισαγίου” στήν Ἀκολουθία τοῦ Βαπτίσματος, ἀλλά καί τῶν Λειτουργιῶν τῶν Δεσποτικῶν ἑορτῶν (Χριστουγέννων, Πάσχα, Πεντηκοστῆς) λόγω τῆς παρουσίας σ’ αὐτές νεοφώτιστων κατά τούς πρώτους αἰῶνες.

40. Βλ. Γ. Πατρώνου, Σχέσεις παρόντος καί μέλλοντος εἰς τήν περί βασιλείας τοῦ Θεοῦ διδασκαλίαν τῆς Ὁρθοδόξου Ἐκκλησίας, Ἀθήναι 1975, σ. 150 ἔ.

41. Γρηγ. τοῦ Θεολόγου, Εἰς τό ἅγιον Βάπτισμα, Λόγος 40, 46, PG. 36, 425 AB.42. Γρηγ. Παλαμά, Περὶ παθῶν καί ἀρετῶν. PG. 150, 1049 D. π. Ἰω. Σ. Ρωμανίδου, Ἡ ἀνθρωπολογία..., σ. 108.

43. Μ. Βασιλείου, Ὁμιλ. 13: Εἰς τό ἅγιον Βάπτισμα, 1. PG. 31, 424 D.

44. π. Ἰωάννης Ρωμανίδης.

λουθία περιστρέφεται σ' ὅ,τι ἀφορᾷ στήν ἔνταξη τοῦ βαπτιζομένου στήν κοινωνία τῆς Ἐκκλησίας: Ἡ ἀπελευθέρωσή του ἀπό “τήν δουλείαν τοῦ ἐχθροῦ” θά ὀδηγήσει στήν εἴσοδό του στή “βασιλείαν τήν ἐπουράνιον” καί τή “σύζευξίν” του μέ “ἄγγελον φωτεινόν, ρυόμενον αὐτόν ἀπό πάσης ἐπιβουλῆς τοῦ ἀντικειμένου”⁴⁵. Ἡ εὐχή τοῦ ἐκκλησιαστικοῦ σώματος ἐδῶ εἶναι: “καί ποιήσον αὐτόν (αὐτήν) πρόβατον λογικόν τῆς ἁγίας ποιμένης τοῦ Χριστοῦ σου, μέλος τίμιον τῆς Ἐκκλησίας σου, σκεῦος ἡγιασμένον, υἱόν (θυγατέρα) φωτός καί κληρονόμον τῆς βασιλείας σου”, μέ ἀπώτερο σκοπό τή μετοχή στήν ἄκτιστη βασιλεία καί δόξα τῆς Τριαδικῆς Θεότητος (“ἵνα κατὰ τάς ἐντολάς σου πολιτευσάμενος καί φυλάξας τήν σφραγίδα ἄθραυστον καί διατηρήσας τόν χιτῶνα ἀμόλυντον, τύχη τῆς μακαριότητος τῶν Ἁγίων (=θεώσεως) ἐν τῇ βασιλείᾳ σου”⁴⁶.

6. Μία σημαντική πτυχή τοῦ Μυστηρίου εἶναι ὁ ἀνάδοχος. Θεολογική ἀνάπτυξη τοῦ θέματος προσφέρει ὁ ἅγιος Συμεών Θεσσαλονίκης⁴⁷, ἀναπτύσσοντας τό λειτούργημα τοῦ ἀναδόχου. Μιά σημείωση στό τέλος τῆς τελετῆς τοῦ Μυστηρίου εἶναι ἀξιοπρόσεκτη: “καί μετὰ ταῦτα τίθησιν (ὁ Λειτουργός) αὐτό (τό βρέφος) παρά τάς θύρας τοῦ θυσιαστηρίου. Καί οὕτως ὁ ἀνάδοχος, προσκυνήσας τρίς, λαμβάνει αὐτό καί ἐξέρχεται”, ἔχοντας ἀναδεχθεῖ τό νέο μέλος τῆς Ἐκκλησίας. Ἔτσι, δηλώνεται ἔμπρακτα ἡ ἀποστολή τοῦ ἀναδόχου. Κατά τόν ἅγιο Συμεών ὁ ἀνάδοχος εἶναι “ἐγγυητής εἰς Χριστόν (γιά τόν βαπτιζόμενο), ὥστε τηρεῖν τά τῆς πίστεως καί χριστιανικῶς ζῆν”. Δίνει δέ καί τήν ἐκκλησιαστική ταυτότητα τοῦ ἀναδόχου: “Ἐνθα δὴ καί προσεκτέον ἀναδόχους ποιεῖσθαι φιλευσεβεῖς καί διδασκάλους σχεδόν τῆς πίστεως”.

45. Εὐχή κατηχήσεως. Π. Ν. Τρεμπέλα, Μικρόν Εὐχολόγιον.

46. Στό ἴδιο κείμενο.

47. PG. 55, 213 ἐ.έ. (=Περὶ τῶν ἱερῶν τελετῶν, κεφ. ΞΑ').

Ἦς θυμηθοῦμε ἐδῶ τήν περίπτωσιν τοῦ πολιτικοῦ γάμου καί τήν (ὀρθή) ἄρνησιν πολλῶν Ἐπισκόπων μας νά ἐπιτρέπουσιν τά καθήκοντα ἀναδόχου στόν τελέσαντα πολιτικό γάμο διότι, ὡς ἀρνητής ἐνός μυστηρίου τῆς Ἐκκλησίας καθίσταται “πάντων ἔνοχος” (Ἰακ. 2, 10). Ὁ ἅγιος Συμεῶν προσδιορίζει ὅμως καί τίς παρατηρούμενες δυσλειτουργίες: “Ἄλλ’ ἐμοί ἤκουσται -λέγει- λίαν ἄτοπον καί βαρῦ. Τούς γάρ διώκτας καί ὑβριστάς τῆς πίστεως, ἀθέους τε καί αἰρετικούς εἰς ἀναδοχήν (οἴμοι!) τῶν τέκνων αὐτῶν τινές, διά τι προσκαλοῦνται ἀνθρώπινον, καί τό μυστήριον ἀθετοῦσιν· οὔτοι καί τά τέκνα οὐ φωτίζουσιν, ἀλλά σκοτίζουσι μάλλον”!

Στή συνάφεια αὕτη ἀναδύεται τό θέμα τοῦ νηπιοβαπτισμοῦ, πού προκαλεῖ ἄκαιρες συζητήσεις. Ὁ νηπιοβαπτισμός, γνωστός ἤδη στήν ἀρχαία Ἐκκλησία (πρβλ. λ.χ. Α΄ Κορ. 1, 16), ἐπεκράτησε διότι τό βρέφος εἶναι ἀνοικτό στή Χάρη, ἀλλά καί γιά ἕνα ἰσχυρότατο ἀνθρωπολογικό αἴτιο: Ἡ ἀπόλυτη ἀνάγκη τοῦ νηπιοβαπτισμοῦ ἀπορρέει ἀπό τό γεγονός, ὅτι “τά παιδιά γεννῶνται ὑπό τό κράτος τοῦ διαβόλου διά τήν ἀσθένειαν τῆς φύσεως, σώματος καί ψυχῆς, κυριαρχουμένων ὑπό τοῦ θανάτου καί τῆς φθορᾶς, πού κληρονομοῦν ἀπό τούς γονεῖς των καί ἔνεκα τῆς ἐνόνητος μέ τά τῆς πεπτωκυίας κτίσεως καί τῆς ἐξ αὐτῆς ἐξαρτήσεως”⁴⁸. Περιττό ὅμως νά λεχθεῖ, ὅτι ὁ σεβασμός πρὸς τό πνεῦμα τῆς Ἐκκλησίας ἀπαιτεῖ νά ἰσχύει ὁ νηπιοβαπτισμός στίς περιπτώσεις εὐσεβῶν γονέων καί ἀναδόχων, πού διατηροῦν ζωντανή τή σχέση τους μέ τή ζωή τοῦ ἐκκλησιαστικοῦ σώματος, ὅπως ἀκριβῶς δέν ἀποτολμᾷ κανείς νά βαπτίσει τέκνα μή χριστιανῶν, ἀφοῦ δέν θά ἔχουν τή δυνατότητα χριστιανικῆς ἀνατροφῆς⁴⁹.

7. Πρέπει νά ὑπογραμμισθεῖ, ἐξ ἄλλου, ὅτι βαπτίζεται

48. π. Ἰω. Ρωμανίδου, Ἡ ἀνθρωπολογία..., σ. 129 ἐ.

49. Στό ἴδιο, δ. 130.

κανείς όχι για μία τυπική ένταξη στην εκκλησιαστική κοινωνία και την απόκτηση κάποιων “νομικῶν” δικαιωμάτων, αλλά για τήν εξασφάλιση στον άνθρωπο τῆς μετοχῆς στή μεταδιδόμενη από τό μυστήριο χάρη, πού ἀνοίγει τό δρόμο πρὸς τήν ἐν Χριστῷ τελειότητα (Ματθ. 5, 48· Ἐφεσ. 5, 1), ἐκφραζομένη μέ τήν ἀνιδιοτελῆ ἀγάπη (Ρωμ. 14, 7· Α΄ Κορ. 10, 24· 13, 1 ἐ., Γαλ. 5, 13· 6, 1 κ.λπ.). Ὁ Μ. Βασίλειος συνδέει τό βάπτισμα, ὑπό καθαρὰ ἐκκλησιαστικές προϋποθέσεις, μέ τόν ἀγιοπνευματικό φωτισμό, πού ὀδηγεῖ -πάλι ὑπό προϋποθέσεις- στή θέωση: “Ὁ δέ μὴ βαπτισθεὶς οὐ πεφώτισται. Ἄνευ δέ φωτός, οὔτε ὀφθαλμός τὰ ἑαυτοῦ καθορᾶ, οὔτε ψυχὴ Θεοῦ δέξασθαι δύναται θεωρίαν”⁵⁰.

Ἐξ ἄλλου, μέ τό Βάπτισμα ἀνοίγεται ἡ θύρα, γιά νά εἰσαχθεῖ ὁ πιστός στήν ἐν Χριστῷ κοινωνία μέ τὰ ἄλλα μέλη τοῦ Κυριακοῦ Σώματος. Ὅπως παρατηρεῖ ὁ π. Ἄλ. Σμέμαν: “μέ τό βάπτισμα καί μέσα ἀπό τό βάπτισμα [...] ἀνταμώνουμε τήν πρώτη καί θεμελιακή σημασία τῆς Ἐκκλησίας”⁵¹. Μέσω τοῦ Βαπτίσματος συντελεῖται ἡ εἴσοδος τοῦ νεοφωτίστου σέ μία ὀρισμένη κοινωνία, τήν Ἐκκλησία ὡς σῶμα, στήν ὁποία θά δίδεται ἀδιαλείπτως ἡ μάχη του γιά τήν τελική νίκη πάνω στό διάβολο καί τήν ἁμαρτία, γιά τήν αὐθεντική ἐνσωμάτωσή του στήν κοινωνία τῶν “τέκνων τοῦ Θεοῦ” (Ἰωάν. 1, 12)⁵².

Γίνεται, συνεπῶς, τό Βάπτισμα εἴσοδος στή ζωὴ μιᾶς συγκεκριμένης τοπικῆς κοινότητος καί ὄχι σέ μία γενική -οἰκουμενική- περί χριστιανισμοῦ ἰδέα⁵³. Εἶναι δέ φυσικό ὅλα αὐτά νά χάνονται σήμερα μέ τήν κινητικότητα πού διακρίνει τὰ μέλη τῆς Ἐκκλησίας. Οὐσιαστικά χάνεται ἡ ἔννοια τῆς τοπικῆς Ἐκκλησίας - Ἐνορίας, ὅταν μάλιστα ὁ “ἐκκλησιασμός” κατευθύνεται ἀπό ἄλλα κίνητρα, ὄχι

50. Ὁμιλία Προτρεπτική εἰς τό ἅγιον Βάπτισμα, ὅπ. π.

51. π. Ἄλεξ. Σμέμαν, Γιά νά ζήσει ὁ κόσμος..., σ. 99.

52. π. Ἰω. Σ. Ρωμανίδου, ὅπ. π., σ. 109 ἐ.

53. π. Ἰω. Σ. Ρωμανίδου, ὅπ. π., σ. 111.

ἐκκλησιαστικά (ἀναζήτηση καλλιφώνων ἱερέων ἢ ψαλτῶν, χορωδιακῶν συγκροτημάτων κ.τ.θ.) γιά τήν προσωπική “ἀπόλαυση” τῆς Λειτουργίας. Ἄλλ’ ἐδῶ ἰσχύει ὁ λόγος τοῦ ἱ. Χρυσοστόμου: “Οὐκ ἔστι θέατρον ἢ Ἐκκλησία, ἵνα πρὸς τέρψιν ἀκούωμεν”⁵⁴! Στό Βάπτισμα ὅμως, ὅπως ἐλέχθη, πρέπει νά πεθάνει “ἡ ἐγώπαθεια καί αὐτάρκεια μας”, γιά νά καταστεί δυνατή ἡ κοινωρία μέ τά ἄλλα μέλη. Ὁ ἀτομικισμός εἶναι ἡ ἀναγκαία συνέπεια τῆς πτώσεως, ὡς καί ἡ νέκρωση τῆς ἀνιδιοτέλειας, πού θυσιάζεται στήν ἐνστικτώδη ἀναζήτηση τῆς αὐτοϊκανοποιήσεως καί τῆς εὐδαιμονίας. Τό Βάπτισμα, ἄρα, ὑπό ὀρθές προϋποθέσεις, ὀδηγεῖ στήν ἐκκλησιαστικότητα καί ἐκκλησιοποίηση τοῦ ἀνθρώπου, δηλαδή στή μεταμόρφωση τῆς ἀτομικότητάς του σέ ἐκκλησιαστική ὑπαρξη. Δέν εἶναι ὅμως κάτι αὐτονόητο καί ἀπροϋπόθετο. Ὅλα στήν Ἐκκλησία εἶναι καρπός τῆς συνέργειας μέ τή Θεία Χάρη. Καί αὐτό προϋποθέτει τή διάθεση καί τόν ἀγώνα τοῦ ἀνθρώπου. Αὐτοματισμοί στήν Ἐκκλησία δέν μπορεῖ νά ὑπάρξουν, ἀφοῦ ἡ Θεία Χάρη δέν καταργεῖ τήν ἀνθρώπινη ἐλευθερία ὡς δυνατότητα ἐπιλογῆς, καταφάσεως ἢ ἀπορρίψεως (πρβλ. Ἰωάνν. 5, 6).

8. Αὐτό γίνεται ἰδιαίτερα αἰσθητό στήν ἀνάγκη ὁ ἀπελευθερούμενος ἀπό τήν ἐξουσία τοῦ διαβόλου πιστός νά παραμείνει στά ὄρια τῆς ἐν Χριστῷ ἐλευθερίας (πρβλ. Ἐβρ. 6, 4 ἐ.). «Τῆ γάρ ἁμαρτία διά τοῦ θείου βαπτίσματος ἀποθανόντες -παρατηρεῖ ὁ ἅγιος Γρηγόριος Παλαμᾶς- ζῆν ὀφείλομεν δι’ ἀρετῆς τῷ Θεῷ, ἵνα καί ὁ ἄρχων τοῦ σκότους, ἐρχόμενος καί ζητῶν, οὐδέν ἐν ἡμῖν εὕρισκῃ τῶν ἀρεσκόντων αὐτῷ. Καί καθάπερ Χριστοῦ ἐκ τῶν νεκρῶν ἀναστάντος “θάνατος αὐτοῦ οἰκέτι κυριεύει”, οὕτω δεῖ καί ἡμᾶς, μετά τήν διά τοῦ θείου βαπτίσματος ἐκ τοῦ πτώματος τῆς ἁμαρτίας ἀνάστασιν σπεύδειν μηκέτι κρα-

54. PG. 49, 58.

τηθῆναι τῇ ἀμαρτίᾳ»⁵⁵. Ἀκόμη ἐντονότερα περιγράφει τό πράγμα ὁ ἅγιος Γρηγόριος Νύσσης, ἐκφράζοντας τήν ἴδια συνείδηση καί πράξη: «διὰ τοῦτο καί μετὰ τό τῆς υἰοθεσίας ἀξίωμα καί ὁ διάβολος ἡμῖν ἐπιβουλεύει σφοδρότερον βασκάνῳ θηκόμενος (=φθονῶν) ὀφθαλμῶ, ὅταν βλέπη τοῦ γεογενοῦς ἀνθρώπου τό κάλλος, σπεύδοντας πρὸς τήν ἐπουράνιον πολιτείαν, ἀφ' ἧς ἐκεῖνος ἐξέπεσε, καί πυρῶδεις ἡμῶν ἐπεγείρει τούς πειρασμούς, συλῆσαι σπουδάζων καί τήν δευτέραν ἐπικόσμησιν ὡς τόν κόσμον τόν πρότερον. Ἄλλ' ὅταν αἰσθώμεθα τῶν ἐκείνου προσβολῶν, προσῆκε τήν ἀποστολικήν ρῆσιν ἑαυτοῖς ἐπιλέγειν “ὅσοι εἰς Χριστόν ἐβαπτίσθημεν, εἰς τόν θάνατον αὐτοῦ ἐβαπτίσθημεν”. Εἰ δέ σύμμορφοι τοῦ θανάτου γεγόναμεν, νεκρά πάντως λοιπόν ἐν ἡμῖν ἡ ἀμαρτία τῷ σειρομάστῃ (=μέ τῇ λόγχῃ) διαλεχθεῖσα τοῦ βαπτίσματος, ὡς ὁ πόρνος ἐκεῖνος παρά τοῦ ζηλωτοῦ Φινεές...»⁵⁶.

Αὐτά σημαίνουν, ὅτι κατὰ τή συνείδηση καί ἐμπειρία τῶν Ἁγίων μας, “τό βάπτισμα καθ' ἑαυτό δέν ἐξασφαλίζει τήν σωτηρίαν, παρά εἰσάγει καί ὁδηγεῖ τόν ἄνθρωπον εἰς τήν ἀρχήν τῆς ὁδοῦ, τῆς ἀγούσης εἰς τήν ἐν Χριστῷ ζωὴν καί ἄρα εἰς τήν ἐν Χριστῷ σωτηρίαν”⁵⁷. Κατά τόν ἱ. Χρυσόστομο, ἡ συνεχῆς μετοχή τοῦ ἀνθρώπου στή ζωοποιό ἐνέργεια τοῦ ἁγίου Πνεύματος δέν εἶναι “ἐφ' ἅπαξ” ἐγγυημένη μέ τό Βάπτισμα. “Μή τοίνυν θαρρῶμεν -παρρησι- ὅτι γεγόναμεν ἅπαξ τοῦ σώματος”⁵⁸. Ἡ ἐν Χριστῷ ζωὴ ἀπαιτεῖ συνεχῆ πνευματικό ἀγώνα, γιά νά καθίσταται δυνατή ἡ ἐνεργοποίηση τῆς μέσῳ τοῦ Βαπτίσματος ἀποκτημένης Χάρης. Ἀλλά καί κατὰ τόν ἅγιο Γρηγόριο

55. Ὁπ. π. σ. 488.

56. Εἰς τήν ἡμέραν τῶν Φώτων, PG. 46, 597 BC.

57. Σ. Ἱ. Γκόσεβιτς, Ἡ περί θείας χάριτος διδασκαλία Ἰωάννου τοῦ Χρυσόστομου, Ἐν Ἀθήναις 1956, σ. 73. Πρβλ. Γ. Π. Πατρώνου, Σχέσις παρόντος καί μέλλοντος..., σ. 155 ἑ.

58. Εἰς τήν πρὸς Ἐφεσίους, Ὁμιλ. Γ', δ. PG. 60, 23.

Παλαμᾶ, “...καίτοι διά τοῦ θείου βαπτίσματος, ἀναγεννήσας ἡμᾶς ὁ Κύριος καί διά τῆς χάριτος τοῦ ἁγίου Πνεύματος σφραγίζων εἰς ἡμέραν ἀπολυτρώσεως, ὅμως θνητόν ἔτι καί παθητόν ἔχειν ἀφήσι σῶμα καί τόν τῆς κακίας ὑφηγητήν τῶν ταμείων τῆς ψυχῆς ἐκβαλόν, ὅμως ἀφήσι προσβάλλειν ἔξωθεν, ὡς ἂν ὁ ἀνακαινισθεῖς ἄνθρωπος [...], ἐν ἀγαθοεργίᾳ καί μετανοίᾳ ζῶν, καί τῶν μέν τερπνῶν τοῦ βίου περιφρονῶν, τά δέ ὀδυνηρά ὑποφέρων καί ταῖς τοῦ ἀντικειμένου προσβολαῖς γυμναζόμενος, ἐτοιμασθῆ πρός ὑποδοχὴν τῆς ἀφθαρσίας”⁵⁹. Ἔτσι χαράσσει ὁ μέγας ἡσυχαστής τὴν πορεία τοῦ πιστοῦ μετὰ τὸ Βάπτισμα, ὡς πορεία πρός τὴν ἀφθαρσία (θέωση). Ὡς ἓνα συνεχῆ ἀγῶνα κατὰ τοῦ διαβόλου καί τῆς ἁμαρτίας.

Γι’ αὐτὸ καί καθιερώθηκε ἀπὸ τοὺς πρώτους αἰῶνες ἡ μετὰ τὸ Βάπτισμα κατήχηση, ἀλλὰ καί τὸ μυστήριον τῆς μετανοίας ὡς δεύτερο Βάπτισμα, γιὰ τὴν τόνωση τοῦ πνευματικοῦ ἀγῶνα τοῦ πιστοῦ, ὥστε νὰ μένει δεκτικὸς τῆς χάριτος. Ὅπως διδάσκει ὁ ἅγιος Γρηγόριος Παλαμᾶς: “Διὸ καί μετὰ τὸ θεῖον βάπτισμα τὰ ἔργα τῆς μετανοίας ἐπιζητεῖται· τούτων δὲ ἀπόντων, ὁ λόγος τῆς πρὸς Θεὸν ὑποσχέσεως οὐ μόνον οὐκ ὠφελεῖ, ἀλλὰ καί καταδικάζει τὸν ἄνθρωπον” (πρβλ. Β’ Πέτρ. 2, 21, ἐ.). καί συνεχίζει: “Θεὸς γὰρ ἐστὶ ζῶν καί ἀληθινός καί παρ’ ἡμῶν ἀληθεῖς ὑποσχέσεις ζητεῖ καί πίστιν ζῶσαν, ἀλλ’ οὐ νεκράν· ἡ δὲ χωρὶς τῶν ἔργων πίστις νεκρά ἐστὶ” (πρβλ. Ἰακ. 2, 18)⁶⁰.

9. Στὴ συνάφεια αὐτὴ εἶναι ἀνάγκη νὰ λεχθεῖ, ὅτι καί ἡ σύνδεση Βαπτίσματος καί Θείας Εὐχαριστίας δέν εἶναι αὐτονόητη, ἂν λείπει ἡ πνευματικὴ συνέχεια. Τὸ λεγόμενο συνήθως, ὅτι προϋπόθεση μετοχῆς στοῦ μυστήριου τῆς Θείας Εὐχαριστίας εἶναι νὰ εἶναι κανεὶς βαπτισμένος χριστιανός, σημαίνει, ὅτι εἰσηλθε στὴ ζωὴ, τὸν τρόπο ὑπάρξεως, τῆς

59. PG. 151, 213.

60. Ὁμιλία ΝΘ’, Περὶ τῶν τελουμένων..., σ. 490.

Ἐκκλησίας καί διεξάγει πνευματικό ἀγώνα, γιά νά μένει δεκτικός τῆς χάριτος. Αὐτό σημαίνει, ὅτι ὁ εἰσερχόμενος μέ τό βάπτισμα στό ἐκκλησιαστικό σῶμα ἐντάσσεται συγχρόνως σέ ἕνα μόνιμο καί ἀτελεύτητο ἀγώνα μετανοίας, γιά νά παραμένει στό σῶμα (νά εἶναι “τοῦ σώματος”). Χριστιανισμός σημαίνει ἕναν τρόπο ζωῆς διαφορετικό ἀπό ἐκεῖνον τοῦ κόσμου (Ἰωάν. 17, 9-19). Πιστός εἶναι αὐτός πού ἔχει σταυρωθεῖ “σύν τοῖς παθήμασιν αὐτοῦ καί ταῖς ἐπιθυμίαις” καί ἔχει γίνει “τοῦ Χριστοῦ” (Γαλ. 5, 24). Ζεῖ “Πνεύματι” καί γι’ αὐτό “στοιχεῖ (συμπεριφέρεται) Πνεύματι” (Γαλ. 5, 25). Ὁ “καρπός τοῦ Πνεύματος” (Γαλ. 5, 22) εἶναι ἡ φανέρωση τῆς παρουσίας τοῦ ἁγίου Πνεύματος στήν καθαρμένη ἀπό τά πάθη καρδιά. Ἡ κάθαρση εἶναι τό ἐπιδιωκόμενο στόν πνευματικό ἀγώνα, γιά νά μένει ὁ ἄνθρωπος ἀνοικτός στή Θεία Χάρη.

Καθαρή εἰκόνα αὐτῆς τῆς πορείας, ἀλλά καί ἱστορικό πρότυπο (modelo) τῆς ἀύθεντικῆς ἐκκλησιαστικῆς ὑπάρξεως προσφέρει ὁ μοναστικός βίος. Τό μοναστικό κοινόβιο, στά πατερικά ὄριά του, εἶναι ὁ ἀύθεντικός τρόπος ἐκκλησιαστικῆς ὑπάρξεως καί τό μόνιμο πρότυπο τῆς κοσμικῆς Ἐνορίας. Ἦδη τόν 4ο αἰώνα, στήν ἀρχή τῆς πορείας καί ἀναπτύξεως τοῦ μοναχικοῦ βίου, ὁ ἱ. Χρυσόστομος κάνει τήν ἀκόλουθη σημαντικώτατη ἐπισήμανση: “Οὕτως οἱ ἐν τοῖς μοναστηρίοις ζῶσι νῦν (στά τέλη τοῦ 4ου αἰώνα!), ὥσπερ ποτέ (τόν πρῶτον αἰώνα) οἱ πιστοί”⁶¹ (τῶν Ἱεροσολύμων).

10. Ὁ μοναχισμός ἐμφανίσθηκε ὡς συνέχεια τῆς γνήσιας ἐκκλησιαστικῆς ζωῆς, ὅταν ὁ κίνδυνος τῆς ἐκκοσμικεύσεως ἄρχισε νά γίνεται ἀπειλητικός. Ἡ γνωστή ἀπό τήν ἐκκλησιαστική ἱστορία φράση “πολίζεται” ἡ ἔρημος, σημαίνει ἀκριβῶς αὐτό: Ἡ πόλις μεταφέρεται στήν ἔρημο πέρα τῶν ἄλλων, γιά νά εἶναι δυνατή ἡ ἐν Χριστῷ ζωή, γιά τήν τελείωση τοῦ Βαπτίσματος μέ τήν πορεία πρὸς

61. 11η Ὁμιλ. εἰς τὰς Πράξεις. PG. 60, 98.

τή θέωση. Ἡ μοναχική μετάνοια, τό β' Βάπτισμα, εἶναι ἀνανέωση τοῦ Βαπτίσματος. Οἱ μοναχοί παραμένουν “φῶς ἀνθρώποις”, ὡς μόνιμο ὑπόδειγμα ἐκκλησιαστικότητος. Γι' αὐτό καί μεῖς ὅλοι, ὡς στελέχη τῶν ἐνοριῶν μας, προσβλέποντας συνεχῶς πρὸς τό κοινοβιακό μοναστήρι, τήν ἐνορία τῆς ἐρήμου, ἔχουμε σταθερό δείκτη πορείας καί τρόπου ζωῆς, πού μπορεῖ νά σώσει τά χαρίσματα τοῦ Βαπτίσματος καί τήν πορεία πρὸς τή θέωση.

